

Stiri privitoare la istoria Tarilor Romane in cronicile ucrainene (XIV-XVII)

Poporul roman si ucrainean au avut secole de-a randul cele mai stranse legaturi economice , politice si culturale . Daca ne-am referi la indelungata colaborare militara antiotomana , care a unit timp de mai multe veacuri pe romani si pe cazaci , afirmatia de mai sus ar fi suficient ilustrata .

Trecutul comun de suferinta , de jertfe si de lupte a lasat multe si adanci urme in izvoarele documentare si narative ale celor doua popoare . Cronicile ucrainene redau evenimentele din perioada cazaceasca a istoriei ucrainene (1642 – 1782) , de unde si denumirea de anale cazacesti . Istoriografia ucraineana s-a dezvoltat in secolul XVII , in acea epoca a luptei pentru independenta , istoriografie care insa in contextul vremii are si un colorit bisericesc . Printre cronicile ucrainene din secolul XVII – XVIII , o cronica este amintita si de P.Panaitescu („ Scurta descriere a Rusiei Mici ”) . (1)

In secolul XVII , o cronica ucraineana de seama este „ Cronica martorului ocular ” , scrisa de Roman Romanovski . Acesta s-a nascut prin 1622 la Nejin , in Ucraina din stanga Niprului , dintr-o familie de targoveti , apoi a trecut la cazacime , in ale carei randuri il aflam in marea lupta de eliberare din 1648 . La varsta de 30 de ani , el apartinea deja paturii suprapuse militare cazacesti , ocupand o serie de functii militare : administrator al tezaurului militar in regimentul din Nejin , revizor al tezaurului militar , judecator militar si loctiitor de colonel . La sfarsitul vietii in anul 1703 , era preot la biserica Nikolskaia din stanga Niprului . Se pare ca a scris cronica prin anii 1676 – 1677, mergand cu insemnarile pana in anul 1702 .

Dupa cum rezulta din diferite pasaje ale cronicii , ca si din datele sale biografice , Roman Raruska a fost martor ocular al evenimentelor descrise , ceea ce mareste gradul de autenticitate a informatiilor pe care ni le da , intre altele despre Moldova , din a doua jumatate a secolului XVII . (2)

In conditiile istorice in care a trait , conceptia sa este teologica si dovedeste apartenenta in randul nobilimii ucrainene . Astfel , el insusi invoca cauza principala „ persecutarea religiei pravloslavnice de catre poloni si asuprirea cazacilor . Dar pentru a intelege mai bine pozitia sa de clasa , e necesar sa ne referim la diferentierea de clasa din randul cazacimii si la contradictiile dintre clasa suprapusa si poporul de jos (golatba) .

Asa cum romanii s-au ridicat la lupta impotriva otomanilor , este adevarat ca si poporul ucrainean s-a ridicat la lupta impotriva Poloniei , panilor , realizandu-se o uniune nationala a tuturor fortelor in cadrul celor doua popoare . In lupta jugului polon s-au unit la inceput fortele poporului : taranii , starsina cazaceasca , targovetii , cazacimea si o parte din sleahta ucraineana mica si mijlocie . Dar pe masura ce se dezvolta lupta victorioasa a lui Bogdan Hmelnitski (1648 – 1654) , interesele de clasa ale taranimii ucrainene cereau nimicirea intereselor sistemului feudal polon . In schimb , starsina cazaceasca , sleahta ucraineana , patriciatul urban , cazacii

mestesugari si negustorii din orase , temandu-se de masele populare , cautau sa ajunga la un compromis cu Polonia panilor , spre a-si consolida interesel lor de clasa (3)

Astfel , cronica lui Roman Raruska este o lamentatie despre distrugerile , jafurile , loviturile indreptate de poprul de rand impotriva claselor instarite , lamentatie strabatuta de un ton de compasiune la adresa sleahtei polone , a panilor jefuiti si ucisi de masele populare cazacesti . ,, Tot atunci in 1652 , Hmelnitki veni la Camenita si luara in prinsoare multi oameni nevinovati , ceea ce vazand si auzind polonii se infricosara tare , gandind ca victoria de la Karsun s-a intors impotriva lor si toti se pregatira sa fuga dincolo de Vistula pe tarmurile marii , la Danzing . ” (4)

Autorul cronicii nu a inteles corect , actiunea patriotica intreprinsa de Hmelnitki care ptat nu numai pentru interesele cazacilor ci si pentru interesele , nevoile , aspiratiile seculare si sperantele poporului ucrainean ingenunchiat sub jugul panilor polonezi . Roman Raruska judeca cu asprime , negativ , lupta lui Bogdam Hmelnitski care a mers pana la capat , salvand poporul ucrainean de jugul polon nobiliar , si reunindu-l cu poporul rus in 1654 , prin hotararea Radei de la Pereiaslav .Victoriile lui Hmelnitski , succesele cazacimii asupra sleahtei polone , intreaga lupta de eliberare a cazacilor , nu provoaca nici un entuziasm cronicarului . (5)

Omul ce detinuse candva importante demnitati militare , situandu-l printre cazacii fruntasi , si manevrase mari averi pe care le pierduse ulterior , ajungand in faza unui umil preot de provincie , nu putea sa se arate altfel decat dezamagit de lupta care lui nu-i adusese nici un beneficiu material . Stilul cronicii este simplu , lipsit de florile retoricii scolastice , intr-o limba vie , apropiata de cea populara .

Cronica ,, Scurta descriere a Rusiei Mici ” este o compilatie , alcatuita in deceniul III al secolului XVIII de un autor necunoscut pe baza cronicii scrise in 1710 de polcovnicul Hadiaci Grigore Gvabianka (6) . Autorul anonim s-a folosit de opera lui Gvabianka , opera care utilizase diverse letopisete , ,,ziare” si alte marturii vechi . Acestea cuprind numeroase stiri din istoria ucraineană , rusa , polona , suedeza si romana , cele mai multe din secolul XVII . In aceasta cronica exista o atitudine pozitiva fata de lupta de eliberare a lui Hmelnitski , iar cand vorbeste de moartea acestuia , nu ezita sa-i faca un miscator elogiu . Scriind in 1710 opera sa , Gvabianka era in masura sa aprecieze corect lupta de eliberare a lui Hmelnitski , mai ales ca in calitate de polcovnic de Hadiaci , era si un beneficiar al acestei lupte . (7)

Referitor la relatiile cu Vasile Lupu , domnul Moldovei (1634 – 1653) , cu Bogdan Hmelnitski sunt multe informatii . Bogdan Hmelnitski dupa victoriile obtinute asupra polonezilor , la Pilava , Zborow , era un fel de rege al Ucrainei . El primea ambasadori si stabilea legaturi cu Crimeea , Turcia , Moldova , Ungaria ,Suedia etc . El a cerut in casatorie pentru fiul sau Timus (Timotei) , pe fata lui Vasile Lupu , domnita Ruxandra . (8) Din cauza refuzului in 1650 , Moldova a fost atacata de cazacii ucraineni si a fost devastata pana in munti si nulti oameni au fost dusi in prinsoare . In 1652 , Timus Hmelnitski insotit de 12000 de cazaci , venea la Iasi pentru a se casatori cu Ruxandra . Sub presiunea facuta de tatal sau asupra lui Vasile Lupu , ,, Cetatea Sucevei a fost arsa , cat si a boierilor moldoveni care il amenintau pe domni ca daca nunta nu are loc , il dau ei pe domn pe mana lui Bogdan

Hmelnitski ” . Nunta a avut loc la Iasi , desi domnului Moldovei i s-a pustiit tara si i s-a ars capitala . (9)

In 1653 are loc alungarea lui Vasile Lupu din domnie de catre munteni si ardeleni, moment in care domnul Moldovei este ajutat de ginere : „ Hmelnitski cu oastea cazaceasca veni la Iasi , invingandu-i pe dusmanii socrului sau si il aseza pe acesta in domnie , dar dupa aceasta , Matei Basarab si Racoczi II , vazandu-se amenintati , alungara a doua oara pe Vasile Lupu din domnie si pe Timus din Iasi , in timp ce soacra sa si cu cazacii se inchisesera in cetatea Sucevei. Acolo dupa ce cazura multi din ambele parti , Timus fu ranit la un picior de un obuz . ” –aceasta rana ii provoca moartea ginerelui peste cateva ore . (10) Doamna Ecaterina , ascunse ostasilor moartea lui Timus.Peste cateva zile , ei declarara ca vor depune armele si vor deschide portile cetatii, caci ei fiind cazaci , luptara pentru fiul hatmanului lor . Doamna le aminti ca sunt ostasi si ca si-au dat cuvantul sa apere Cetatea . Cazacii care se scalda cu sange dar au suflete de copii , o vazura pe aceasta femeie murind de foame alaturi de ei , o vazura spaland ranile lui Timus si le fu mila de ea . Ca un singur om ridicara mana dreapta , jurand s-o apere pana la ultima suflare . Nici foametea , nici setea , nici zilnicile asalturi ale dusmanului , nu-i facura sa-si calce cuvantul . Cazacii zaporojeni s-au intors in Ucraina , ducand cu ei trupul capitanului . Pe drum , convoiul se intalni cu Bogdan Hmelnitski , care venea cu o puternica armata in ajutorul fiului , dar prea tarziu . Intalnind lugubrul convoi , hatmanul muscand din buze spuse : „ Multumesc tie Doamne ca nu l-ai lasat sa cada in mana dusmanului ” . Doamna Ruxandra nastea in acel moment 2 gemeni la 22 octombrie 1653 , cand la Cehrin , sosea corpul barbatului ei . Dupa un an de casatorie , la 24 de ani era vaduva . Din partea socrului ei , a primit Cetatea Rascovului pe malul Nistrului , de unde a privit de la o fereastra la stepele Ucrainei si de la alta la campiile Moldovei . Nu va mai parasi Ucraina niciodata.(11)Numele polcovnicului cazac care dupa moartea lui Timus Hmelnitski semna capitularea cazacilor la Suceava in 1653 , este Nicolae Federenka , ales de doamna Ecaterina . (12)

Un alt izvor istoric este „ Culegerea istorica ” a lui St.V.Lukomski , cu o valoare redusa , deoarece autorul a trait cu 2 secole dupa evenimentele relatate de el . Culegerea istorica vorbeste de inlaturarea din domnie a lui Bogdan Lapusneanul si ca aceasta se datoreaza uneltirilor sale cu polonii , ba mai mult tanarul domn se si supuse regelui polonez . (13) In 1569 , domnitorul incheiase un tratat umilitor cu Polonia , prin care se obliga a veni in ajutorul Poloniei cu oameni si cu toate mijloacele sale , nu numai cand va fi chemat de rege , ci si cand va fi chemat de hatmanii acestuia , ca nu va intreprinde nimic chiar de-ar fi interesul Moldovei fara invoirea regelui polon .

„In locul domnului mazilit de turci pentru orientarea sa filo-polona , veni la Iasi ca nou domn , Ioan Voda , insotit de 20000 de turci , in timp ce Bogdan , refugiat in Polonia cerea ajutorul polonilor spre a-si redobandi tronul . Oastea sosita in ajutorul lui Bogdan Lapusneanul aduse tunurile de la Hotin si se ciocni cu avangarda turco-moldoveana pe Prut la Stefanesti . La 2 ani dupa alungarea lui Bogdan , Ioan Voda incepe marea sa lupta de eliberare de sub jugul turcesc , lupta in care fu ajutat de vitejii cazaci ” . (14)

„Prin Ioan Voda , Dumnezeu a vrut sa arate tuturor crestinilor cum trebuie luptat impotriva otomanilor”-aprecia Alexandru Gaugin in „Istoria Poloniei”.

Fragmentul din „Scurta descriere a Rusiei Mici” foarte rezumativ ne informeaza ca hatmanul Zaporejului a ajutat pe Ioan Voda in 14 lupte norocoase . De fapt numarul luptelor la care au luat parte cazacii in Moldova , in 1574 , par a fi 11 , dupa cum rezulta din analiza cronicilor lui Lukomski si Nicolae Costin . **(15)** Compilatia lui Lukomski incepe relatarea marelui epos a eroicele lupte a lui Ioan Voda impotriva turcilor prin aratarea motivelor care l-au impins la lupta . Petru Schiopul oferise sultanului selim mari sume de bani pentru a-i da tronul Moldovei . Pentru a-si mentine domnia , Ioan Voda trebuie sa promita sultanului aceeaasi suma , in caz contrar urmand a fi mazilit . Refuzand marirea tributului , el s-a hotarat de lupta . **(16)**

Se confirma in opera lui Nicolae Costin , cererea de ajutor la cazaci si venirea cazacilor in Moldova sub conducerea hatmanului Svierciovski (1200 de cazaci) . Impotriva moldovenilor si cazacilor uniti , vine domnul Tarii Romanesti , Alexandru cu fratele sau Petru Schiopul cu 30000 de turci , 2000 de unguri si 40000 de munteni la Jilistea . **(17)** Armata cotropitoare ar fi trecut raul Moldova si si-ar fi asezat tabara langa acel rau . Intr-o lupta de avangarda sunt prinsi 400 de munteni , iar dupa aceea urmeaza lupta cea mare , in care moldovenii si cazacii atacara din 4 parti pe dusmani langa apa Moldovei , cauzandu-le o infrangere decisiva . Grigore Ureche aprecia : „Fara veste i-a inconjurat si i-a prins pe toti ” . Impotriva muntienilor aliati cu turcii si ungurii , Ioan Voda trimise pe Svierciovski cu 8000 de moldoveni . Impotriva turcilor care veneau sa treaca Dunarea , Ioan Voda trimise pe Eremia Golia cu 13000 de moldoveni pentru a le opri trecerea la Braila . Amanuntele luptei de la Dunare (armata lui Ioan Voda impartita in 30 de cete , turcii peste 50000 , tradarea lui Eremia Golia pentru 30 de pungi de aur , desfasurarea luptei , retragerea si cele privitoare la lupta de la Roscani (ingroparea in santuri , lupta de 3 zile) , capitularea lui Ioan Voda si sfarsitul sau se verifica sin in izvoarele moldovene . **(18)**

Cronica lui Lukomski relateaza despre aceste fapte : „ Ioan socotind ca Polonia , din pricina pacii incheiate cu turcii , care tinea de mai bine de 100 de ani , va refuza sa-l ajute si stiind ca ei cazacii sunt un popor liber sa ca intre ei se afla ostasi viteji , trimise la ei pe solul sau cu rugaminta de a-l ajuta contra turcilor in schimbul platii cat vor dori ei . Cazacii primisera cu bucurie aceasta rugaminta (...) adunandu-se 1200 de oameni care venira la Ioan . Ioan fu bucuros la sosirea lor . Ii astepta in camp pe toti , atat pe comandant cat si pe ostasii de rand , si sarbatori venirea lor cu salve de tun de Hakovnite si de arme , si cu nespusa bucurie (...) Ioan fixa cazacilor pozitie in aripa dreapta a oastei sale unde le trimise 6 butoaie cu vin si cateva sute de taleri batuti (...) . Hatmanul Svierciovski , in numele cazacilor raspunse lui Ioan pe scurt << Nici un fel de ban , de care noi putini ne ingrijim , nu ne-a facut sa venim la tine , Ioane , ci numai spre a rapune pe dusmanul tau si de aceea nu dorim de la tine nici o plata (...) . Noi nu ne temem deloc de puterea turceasca >> . Hatmanul Svierciovski ruga pe cazacii sai si pe moldoveni sa urmareasca si sa atace pe neasteptate pe dusmani . In acel timp cazacii , lovindu-se de un detasament inamic in care erau 400 de oameni si inconjurandu-i , i-au prins pe toti si au luat informatii despre situatia dusmanului . Svierciovski a informat pe Ioan despre acest lucru , cerandu-i sa vina

repede la el si ii marturisi ca este sigur de izbanda si stand acolo , l-a supravegheat el insusi pe inamic timp de 2 ore la Cahul . ”

„Ioan a venit fara intarziere la el si-si imparti oastea in 3 parti . Svierciovski dintr-o parte si Ioan din 3 parti atacara lagarul dusman si dand strigat salbatic , inspaimantara asa de tare pe turci , ca nu putura nici sa se apere , nici sa fuga . Un mare numar pieira ei acolo si doar voievodul Munteniei si fratele sau , trecand peste apa Moldovei fugira la Braila . Pe acel loc al bataliei tot campul fu acoperit cu trupuri dusmane si sangele curgea paraie . In acest timp , Ioan se odihnea , dar cazacii nu au stat degeaba si din nou observand oastea turceasca care venise cu tatarii , iesira impotriva lor (...). Svierciovski imparti pe cazacii sai in 3 – in mijloc puse 400 de oameni cu arme de foc si cu scuturi impotriva lancierilor turci ; la aripa dreapta la care era el insusi <puse> sageti cu arcuri ; iar in aripa stanga destina pe cei cu lanci sau cu sulite (...) . Conducatorul turcilor era foarte bogat si temandu-se sa nu fie dus lui Ioan ancercatsa-l cumpere pe Svierciovski , cantarindu-se de 2 ori cu aur , de 3 ori cu argint si o data cu pietre scumpe ; dar ei (cazacii) , socotind credinta lor fata de Ioan mai mare decat toate comorile lui , il infatisa viu lui Ioan (...) . Dupa tradarea lui Eremia , cazacii navalira cat mai repede asupra turcilor si lovira asa de puternic incat ii zapacira ... si asa de tare se taiara de ambele parti , inacat mainile le cadeau de oboseala si nu le mai ajunsesera nici munitiile , si un praf asa de mare se ridica incat in cele din urma nu mai putura sa se vada si sa se recunoasca unul pe altul ... tunarii nu mai vedeau unde trageau . ”

„ In acel timp incepu sa cada o ploaie mare si acoperi praful . Dar aceasta ploaie le fu spre paguba moldovenilor , caci le uda tunurile ... iar cand tatarii cei odihniti , atacara pe moldoveni , moldovenii incepura sa fuga , iar tatarii si turcii luandu-se dupa ei ; ii ucisera . Si astfel pe locul bataliei la Roscani , ramase numai gloata si 150 de cazaci (Grigore Ureche – 300 de cazaci ; P.Panaitescu – 350 de cazaci) Ioan luandu-si ramas bun de la cazaci , le promise ca pana la ultima lui suflare nu-i va uita niciodata . Cazacii auzind acestea , cu mare plans se despartira de el si-i saruta mana ... pe hatmanul Svierciovski si pe alti 12 oameni , turcii ii prinsera de vii . Si desi turcii cautara sa-i atraga la ierezia lor , totusi ei nu voira si cazacii ii rascumpara din prinsoare . Turcii nu putura sa nu se minuneze de o atat de mare indrazneala , de curajul si de inima vitejeasca a cazacilor . ” (19)

Cronicile ucrainene , fie ca sunt de prima mana sau a doua mana , ca valoare istorica pentru secolele XIV-XVII sunt toate deopotri de pretioase pentru problema relatiilor romano – ucrainene , ingaduindu-ne astfel sa avem o perspectiva adecvata asupra trecutului comun de lupta si de suferinta al celor doua popoare .